

УДК 347.440.64

С. Г. Деледивка,

аспірант кафедри цивільного права і процесу НАВС України

ДОГОВІР ПРО РОЗМІЩЕННЯ РЕКЛАМИ ЯК РІЗНОВИД НЕПОІМЕНОВАНОГО ДОГОВОРУ

*У статті досліджуються класифікаційні характеристики непоіменованого договору, аналізуються особливості правової природи договору про розміщення реклами, надаються рекомендації щодо уточнення змісту та обсягу поняття непоіменованого договору. **Ключові слова:** класифікація договорів, поіменованій і непоіменованій договір, договір про розміщення реклами.*

Актуальність вибраної теми обґрунтовується тим, що визначення місця того чи іншого договору в системі та структурі зобов'язального права, по-перше, впорядковує саму систему зобов'язального права, а по-друге, є методологічним способом визначення характеристик самих договорів. Необхідність теоретичних досліджень непоіменованих договорів обумовлюється також недостатньою повнотою їх правового регулювання та недостатньою чіткістю його визначень і класифікаційних характеристик.

Метою даної статті є розкриття сутності класифікаційного виду непоіменованого договору, проведення аналізу договірної конструкції розміщення реклами, а також надання пропозицій щодо уточнення змісту та обсягу поняття непоіменованого договору.

Як зазначає Н. С. Кузнєцова [1, с. 397], категорія цивільно-правового договору належить до цих правових феноменів, роль і значення яких у впорядкуванні суспільних відносин, незважаючи на численні дослідження, й досі залишається недостатньо вивченими. Тому одним із визначальних способів встановлення місця відповідного договору в системі та структурі зобов'язального права є метод класифікації договорів. Питання класифікації договорів було предметом уваги багатьох представників науки цивільного права. Можна виділити роботи таких вчених як Т. В. Боднар,

О. В. Дзера, Ю. О. Заїка, Н. С. Кузнєцова, О. А. Підпригора, Є. О. Харитонов та інших.

Система зобов'язального або договірного права є відкритою системою і в структурі цивільного права України, і в контексті її взаємодій з іншими суспільними феноменами. Ця система має чітко визначену структурну побудову, що складається із відповідних елементів — інститутів відповідних договірних типів, зокрема купівлі-продажу, найму, робіт, послуг тощо. Функціональне призначення кожного елемента системи зобов'язального права, а саме відповідного договірного типу, полягає у повному і всебічному врегулюванні окремих видів цивільно-правових відносин, а функціональним навантаженням цілої системи є збереження інтегративних зв'язків між інститутами окремих договірних типів, а також загальне регулювання статички і динаміки цивільно-правових зобов'язань.

Система зобов'язального права за чинним цивільним законодавством побудована за принципом юридичної мети укладання договорів. Першу групу інститутів зобов'язального права становлять договірні типи відносин щодо передавання майна у власність — купівля-продаж, поставка, міна, дарування, рента, довічне утримання (догляд) та інші; другу групу становлять договори щодо передання майна у користування — найм, прокат, лізинг, позичка; третю

групу — договори щодо виконання робіт — підряд, у тому числі будівельний та побутовий, виконання науково-дослідних, конструкторських та технологічних робіт; до четвертої групи відносяться договірні типи щодо надання послуг — загальні послуги, перевезення, експедирування, зберігання, страхування, доручення, комісія, управління майном тощо. Розміщення в системі зобов'язального права інститутів позики, кредиту та банківського вкладу, розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії та спільної діяльності було здійснено не за юридичною метою укладання договору, а відповідно до змістовного виду суспільних відносин, які є предметом регулювання, що, однак, не впливає на загальне правило щодо методу групування інститутів субгалузі зобов'язального права України.

Для найбільш повного з'ясування юридичної природи та характеристик того чи іншого договірної типу необхідно визначити його чітке місце в системі договорів або, іншими словами, в системі зобов'язального права. За нашою позицією, це можна зробити за допомогою такого логіко-філософського методу як класифікація.

Класифікація — багатоступінчастий, послідовний поділ обсягу поняття з метою систематизації, поглиблення і отримання нових знань стосовно членів поділу. Результатом систематизації є система співпорядкованих понять — подільне поняття є родом, а нові поняття (члени поділу) є видами цього роду, видами видів і т. д. Найскладніші класифікації пропонуються наукою, яка за їх допомогою фіксує результати своїх досліджень [2, с. 210]. Класифікацію як поділ предметів на класи зроблена таким чином, що кожен клас посідає стосовно інших класів точно визначене і міцно закріплене місце. При класифікації поділ відбувається не за будь-якою ознакою, а за найістотнішою, такою, що визначає характер усіх основних ознак предметів,

котрі класифікуються, і дає змогу встановити для кожного класу чітко визначене, постійне місце серед інших класів [3, с. 59].

Для використання вибраного методу дослідження слід врахувати, що класифікація є операцією з обсягом поняття, в результаті якої утворюється складна багатоступінчаста система родових, видових, підвидових та інших понять. Тому для будь-якого видового або одиничного поняття, в тому числі відповідного досліджуваного договірної типу, слід визначити відповідне йому родові поняття. Таким родовим поняттям є загальне поняття цивільних договорів, класифікація яких дасть змогу визначити і зрозуміти місце відповідного договірної типу в системі договірної права.

Класифікація договорів була започаткована ще правом Стародавнього Риму, продовжена в епоху Середньовіччя та Відродження, притаманна юридичній науці будь-якого цивілізованого суспільства. Однак метою даної статті не є історія класифікацій цивільно-правових та інших договорів, тому для досягнення її мети є сенс зупинитися на видах класифікацій, що мають місце в науці цивільного права незалежної України.

На думку Ю. О. Заїки, значення класифікації цивільних договорів полягає в тому, що, керуючись певними критеріями, ми можемо поділити договори на групи зі схожою правовою регламентацією, що дасть змогу удосконалювати законодавство, кодифікувати його в потрібному напрямі [4, с. 456]. Отже, за даним визначенням правильність класифікації цивільних договорів і, як наслідок, правильність визначення місця того чи іншого договору в системі таких класифікацій є запорукою удосконалення законодавства. Далі автор наводить наступну класифікацію цивільних договорів: відплатні і безвідплатні, односторонні, двосторонні та багатосторонні, основні та додаткові (акцесорні), мінові та алеаторні, основні та попередні, а також класифікацію договорів залежно від пра-

вових наслідків їх укладання, зокрема: на передачу майна, в тому числі у власність, господарське відання або в користування, договори про виконання робіт, договори про передачу результатів творчої діяльності, договори про надання послуг, договори про спільну діяльність.

Здійснення класифікації договорів дає можливість не лише виділити основні риси чи істотні ознаки того чи іншого договору, а й визначити його місце в системі цивільно-правових відносин [5, с. 322]. Правильно побудована класифікація сприяє систематизації накопичених знань, забезпечує належне використання понять та термінів, усуває двозначність і неоднозначність мови науки.

Серед традиційних підстав і способів класифікацій зазначеними авторами пропонують кілька специфічних класифікацій договорів за різними критеріями, зокрема: 1) договори майнового і немайнового змісту; 2) договори вільні та обов'язкові; 3) договори, доступні всім учасникам обороту і доступні лише певній категорії учасників; 4) договори вільні у виробленні змісту і договори приєднання; 5) «чисті», змішані і комплексні договори; 6) договори поіменовані (у законі) і безіменні, або непоіменовані (договори особливого роду, *sui generis*).

Отже, як було зазначено вище, аналіз наведених визначень класифікацій дозволяє виявити властивості відповідної договірної конструкції, її особливості та типові риси, а також відмінності від інших договорів, визначити її місце в системі цивільно-правових відносин тощо.

Повертаючись до наведених договірних класифікацій, варто виділити такий класифікаційний вид як іменні і безіменні договори, або поіменовані та непоіменовані договори, оскільки визначення місця останніх у системі договірних відносин, а отже, і з'ясування їх юридичної природи та характеристик становить очевидну складність. Для аналізу понять поіменованих та непоіменованих договорів слід звернутися до наукових джерел.

Безіменні договори безпосередньо законодавством не регулюються, але сторонами на практиці застосовуються. Подальший розвиток товарно-грошового обігу зумовлює появу нових за змістом цивільно-правових договорів, які поступово з безіменних перетворюються на іменні. Право повинно забезпечувати необхідний юридичний механізм регулювання тих договірних відносин, які з'являються в суспільстві у зв'язку з постійною еволюцією економічного розвитку.

У сучасних умовах почала стрімко зростати кількість дослідницьких робіт у сфері вивчення явищ договірних відносин. У першу чергу, науковці звернулися до дослідження нових видів договорів, не відомих попередньому законодавству [6, с. 293].

Непоіменовані договори є такими, що не врегульовані законодавством. Неврегульованість не означає, що вони суперечать закону, а лише те, що сфери діяльності, в яких вони укладаються, не містять визначеної законодавством форми, а саме вимог щодо умов, крім звичайно істотних [7, с. 172]. Це є свідченням того, що суспільство постійно розвивається і його вимоги збільшуються, а укладання таких договорів є проявом ініціативи учасників і принципу договірної свободи.

Для доктрини українського цивільного права характерним є розуміння непоіменованого договору як договору, не передбаченого актами цивільного законодавства, але такого, що відповідає його загальним засадам — ч. 1 ст. 6 Цивільного кодексу України [8, с. 260].

Отже, підсумовуючи викладені позиції авторів, можна визначити непоіменований договір як договір, можливість укладення якого прямо не передбачена в ЦК та інших актах цивільного законодавства, або який не містить визначеної законодавством форми, але який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства, є проявом принципу договірної свободи, застосовуються учас-

никами відносин на практиці і регулюється за правилами аналогії закону чи аналогії права.

Якщо тлумачити наведені визначення прямо і буквально, то непоіменований договір буде мати місце лише там і тоді, де і коли відсутнє будь-яке законодавче чи навіть підзаконне регулювання відповідних цивільних відносин. На практиці складно виявити таку ситуацію, а для уточнення змісту і обсягу визначення непоіменованого договору є сенс розглянути договірну конструкцію розміщення реклами.

Відповідно до ст. 4 Цивільного кодексу України, актами цивільного законодавства є також інші закони України і, крім того, у визначених випадках акти Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, акти інших органів державної влади України.

Як зазначено в ст. 16 Закону України «Про рекламу» [9], розміщення зовнішньої реклами проводиться на підставі дозволів, що надаються на підставі типових правил, які затверджуються Кабінетом Міністрів України. Типові правила розміщення зовнішньої реклами [10] (далі — Типові правила), що повністю відповідають статусу акта цивільного законодавства згідно зі ст. 4 ЦК, України визначають, що у разі прийняття керівником робочого органу рішення про встановлення пріоритету заявника на місце розташування рекламного засобу, заявник протягом трьох днів укладає договір на тимчасове користування цим місцем; протягом п'яти днів з дати прийняття керівником робочого органу рішення про встановлення пріоритету заявника на місце розташування рекламного засобу, продовження строку, на який встановлено зазначений пріоритет, заявник подає робочому органу копію укладеного ним договору на тимчасове користування місцем; відшкодування витрат, пов'язаних з демонтажем та монтажем рекламного засобу на новому місці, здійснюється відповідно до договору з власником місця розташування рек-

ламного засобу; плата за тимчасове користування за місцем розташування рекламних засобів встановлюється у порядку, визначеному органами місцевого самоврядування, а місцем, що перебуває у державній або приватній власності, — на договірних засадах з його власником або уповноваженим ним органом (особою) тощо.

Таким чином, Типові правила, які, як було зазначено вище, є актом цивільного законодавства, врегульовують договірні відносини розміщення зовнішньої реклами, непрямо визначаючи деякі з істотних умов договору, зокрема предмет і ціну.

Порядок розміщення реклами в м. Києві [11] (далі — Порядок) містить більш докладні приписи щодо регулювання відповідної договірної конструкції. Щодо юридичної чинності Порядку точаться дискусії, однак він відповідає визначенню акта цивільного законодавства (принаймні до визнання його в судовому порядку нечинним та/або протиправним), оскільки, як вказано в його преамбулі, виданий у випадку і в межах, встановлених законом. Хоча цей акт і не містить примірного чи рекомендованого сторонам примірника договору, як і відсутні в ньому уніфіковані правила щодо його істотних умов, однак передбачена можливість укладання договору про надання у тимчасове користування місць для розміщення рекламних засобів, утримання місць розміщення рекламних засобів на об'єктах благоустрою, тимчасового зберігання демонтованих рекламних засобів, встановлена розгорнута формула обчислення плати за право тимчасового користування місцями, що перебувають у комунальній власності територіальної громади м. Києва для розповсюджувачів реклами, передбачена відповідальність у вигляді штрафів, пені та індексу інфляції, визначено зміст окремих додатків до договору тощо.

Тобто договір про розміщення реклами, виходячи із наведених вище визначень, не можна віднести до непоіменова-

них договорів. Можливість, а в деяких випадках і необхідність укладання його передбачена в актах цивільного законодавства. Ці акти містять певні вимоги до істотних умов договору, однак не відрізняються змістовністю, уніфікацією та компактністю. Більше того, подібні висновки справедливі не тільки для рекламних договорів, а й для більшості договірних типів, прямо не передбачених нормами ЦК України, наприклад договірних конструкцій про надання медичних, освітянських, аудиторських, та інших послуг. Тим не менш, такий підвид класифікації договірних конструкцій як непоіменовані, або безіменні, договори, за переконанням автора є важливим і для теорії, і для розвитку законодавства, і для практики правозастосування. Тому є величезна необхідність у збереженні в теорії такого виду класифікації для

більш глибокого вивчення договорів, що прямо не регулюються нормами кодифікованих законодавчих актів. Втім для цього варто уточнити відповідні класифікаційні характеристики, що на переконання автора, дозволять зробити викладені висновки цього дослідження.

Отже, такий відносно новий вид класифікації цивільно-правових договорів як їх дихотомічний поділ на поіменовані та непоіменовані, або іменні та безіменні договори є важливим для науки цивільного права в контексті більш глибокого вивчення договірних конструкцій, що прямо не регулюються нормами кодифікованих законодавчих актів. До непоіменованих договорів доцільно відносити ті договори, укладання яких прямо не передбачене Цивільним кодексом України та будь-якими актами цивільного законодавства.

Список використаних джерел

1. Кузнецова Н. С. Договір у механізмі регулювання цивільно-правових відносин // Вибрані праці. — Київ: ПрАТ «Юрид. Практика», 2014. — С. 397–408.
2. Хоменко І. В. Логіка — юристам: підручник. — Київ: Четверта хвиля, 1998. — 413 с.
3. Жеребкін В. Є. Логіка: підручник. — Київ: Знання, 2006. — 256 с.
4. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. І. А. Бірюкова, Ю. О. Заїки. — Київ: Алерта, 2014. — 510 с.
5. Кузнецова Н. С. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб.; за ред. О. В. Дзери. — Київ: Юрінком Інтер, 2008. — С. 322–473.
6. Погрібний С. О. Вчення про цивільно-правовий договір // Правова доктрина України: у 5 т. — Т. 3. Доктрина приватного права / Н. С. Кузнецова, О. Є. Харитонов, Р. А. Майданик та ін.; за заг. ред. Н. С. Кузнецової. — Харків: Право. — 2013. — С. 291–315.
7. Мигалюк Л. В. Місце та роль непоіменованих договорів у цивільному праві України // Університетські наукові записки. — 2011. — № 2(38). — С. 172–176.
8. Діковська І. А. Поіменовані і непоіменовані договори у праві окремих країн // Приватне право. — 2013. — № 1. — С. 260–266.
9. Про рекламу: Закон України від 3 липня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 39. — Ст. 181.
10. Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2003 р. № 2067 // Урядовий кур'єр. — 2004. — № 11.
11. Про затвердження Порядку розміщення реклами в м. Києві: Рішення Київської міської ради від 22 вересня 2011 р. № 37/6253 // Хрещатик. — 2011. — № 151.

Деледівка С. Г. Договір о размещении рекламы как разновидность непоименованного договора.

В статье исследуются классификационные характеристики непоименованного договора, анализируются особенности правовой природы договора о размещении рекламы, предлагается рекомендации для уточнения содержания и объема понятия непоименованного договора.

Ключевые слова: классификация договоров, поименованный и непоименованный договор, договор о размещении рекламы.

Deledyuka S. G. The contract on advertising as a diversity of unnamed contract.

The article considers certain aspects of civil agreements, in particular the system of their classification, defines methodology importance positions of determining of the agreements place in the system and structure of the law of obligations by means of arrangement of the system itself and characteristics of the agreements, examines certain classification systems on the basis of scientific resources analysis. Special attention is paid to the research of agreements classification type under their division into named and unnamed in the law, inaccurate and inexplicit definition of unnamed agreement in the civil law science is substantiated, partial regulation on the level of the laws and regulations is demonstrated as exemplified by such unnamed agreement as advertisement placement agreement. The author comes to conclusion on the importance of such type of civil agreements classification as their dichotomic division into named and unnamed agreements for civil law science and suggests the range of conclusions to specify the contents and scope of unnamed agreement notion.

Keywords: classification of contracts, named and unnamed contract, contract on placing of advertising.